

TÂCUDDÎN EL-URMEVÎ'NİN (V. 653) HAYATI VE USÛL ANLAYIŞI (EL-HÂSİL MÎNE'L-MAHSÛL ADLI ESERİ BAĞLAMINDA)

Hatice ALSAÇ¹

Özet

Hakkında kaynaklarda oldukça az bilgi bulunan Tâcuddîn el-Urmevî (v. 653), İslam Hukuk Usûlü'nde oldukça önemli kaynaklardan biri olan er-Râzî'nin (v. 606) el-Mahsûl adlı eserini ihtisar etmiş ve çalışmasını el-Hâsıl mine'l-Mahsûl olarak isimlendirmiştir. el-Urmevî, eserde konuları sistematik bir şekilde ele almaktadır. Konuya başlarken ilgili kavramları tanımlamakta, ardından ayrıntılara geçmektedir. Eserde farklı görüşlere de yer veren el-Urmevî, konulara dair kendi görüşlerini ve delillerini, dayanakları ile birlikte ifade etmektedir. Zaman zaman Şâfi'î mezhebinde yerleşmiş bazı görüşlere ve hocası er-Râzî'nin bazı görüşlerine muhalefet eden el-Urmevî, kendine has usûl anlayışını da el-Hâsıl adlı eseri ile ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: el-Urmevî, Usûl-i Fıkh, er-Râzî, eş-Şâfi'î, Nesh

TÂC AL-DÎN AL-URMAWÎ'S (653) LIFE AND HIS UNDERSTANDING OF ISLAMIC LEGAL METHODOLOGY (USÛL AL-FIQH) IN THE CONTEXT OF HIS WORK AL-HÂSİL MIN AL-MAHSÛL

Abstract

Tâc al-Dîn al-Urmawî (653), who has little knowledge about him in the sources, is known for his work called al- Hâsıl mine'l-Mahsûl, which he summarized er-Râzî's (606) al-Mahsûl. al-Mahsûl is one of the most important sources of Islamic Law. al-Urmawî deals with the subjects in his work in a systematic way. At the beginning of the subject, he defines the concepts and then details the topics. al-Urmawî, who has also included different views on the work, expresses his opinions and arguments about the issues together with his bases and sources. He occasionally opposes es-Shafi'i's and er-Râzî's some views. He reveals his own sense of method with his work al-Hâsıl min al-Mahsûl.

Keywords: al-Urmawî, Usûl al-Fiqh, er-Râzî, es-Shafi'i, Nash

¹ Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi e-mail: alsach@ankara.edu.tr

Giriş

Kur'ân-ı Kerim'in nüzulü ile birlikte doğan Fıkıh İlmi, ilerleyen dönemlerde ortaya çıkan yeni durumlar, karşılanması gereken ihtiyaçlarla birlikte büyük bir gelişme göstermiştir. Esasında ilk dönemlerden itibaren zımnen bir yönetime sahip olduğu söyle Fıkıh İlminin yöntem arayışları sonraki dönemlerde somut ürünler vermiştir. Bu alanda ilk eser telif edenin kim olduğu hakkında farklı rivayetler olmakla birlikte günümüze ulaşan ilk usûl eseri olan İmam Şâfi'î'nin (v. 204) *er-Risâle* adlı eseri, bu somut ürünlerin ilklerindedir. Usûle dair çalışmalarda, mezheplerin teşekkülünün ardından sistemleşme çabaları ile birlikte, farklı yöntemler geliştirilmiş ve usûl yazımında Fukahâ, Mütakellimîn ve Karma Metod olarak isimlendirilen üç temel metod öne çıkmıştır. Tümevarım yöntemini esas alan Fukahâ metodu, daha çok Hanefî usûlcüler tarafından uygulanmış, bu metoda göre yazılan eserlerde furû'dan hareketle bir usûl yapılandırmasına gidilmiştir. Mütakellimîn metodu, tümdengelim yöntemine göre bir gelişme göstermiş ve usûl kuralları temelinde bir yol çizilmiştir. Karma metod ise bu iki yöntemi birleştirmeyi esas alarak bir gelişim göstermiştir.

İlgili metodların, ilerleyen dönemlerde daha da geliştiği ve bu gelişimin telif edilen eserlere de yansıdığı görülmektedir. Mütakellimin metoduna göre telif edilmiş, Usûl-i Fıkıh'ta önemli bir yere sahip olan, üzerine pek çok şerh çalışması yapılmış *er-Râzî*'nin *el-Mahsûl* adlı eserini, makalemizde ele alacağımız isim olan Tâcuddîn el-Urmevî, *el-Hâsil mine'l-Mahsûl* isimli bir eserde ihtisar etmiştir. Ancak Tâcuddîn el-Urmevî'nin bu çalışması sadece bir özet niteliğinde değildir. Eser incelendiğinde Tâcuddîn el-Urmevî'nin usûle dair kendi görüşlerine de rastlanmaktadır. Bu çalışmada el-Urmevî'nin usûle dair metoduna yer verilmeye çalışılacaktır. Ancak Tâcuddîn el-Urmevî'nin usûl anlayışının eser ile birlikte bütün yönleriyle incelenmesi çalışmanın sınırlarını aşacağından, bu çalışmada öncelikle Tâcuddîn el-Urmevî'nin hayatı ile ilgili kısa bir başlık açacak ardından da konuya dair genel bilgileri verdikten sonra, Tâcuddîn el-Urmevî'nin usûle dair görüşlerini *hukm* ve *nesh* konuları özelinde verilecektir.

Tâcuddîn El-Urmevî'nin (V. 653) Hayatı

El-Urmevî lakabı ile tanınan pek çok isim bulunduğu zaman zaman isim, eser, hoca, öğrenci bağlantılarında karışıklıklara rastlanılmaktadır. Özellikle Tâcuddîn el-Urmevî ile Sîrâcuddîn el-Urmevî'nin (v. 682) ve eserleri *el-Hâsil* ve *et-Tahsîl*'in pek çok kaynakta karıştırıldığını görülmektedir (Koca, 2000, XXII/511; Koca, 2003, XXVIII/392; Başoğlu, 2012, LXII/178).

Hayatına dair kaynaklarda oldukça az bilgi bulunan Tâcuddîn el-Urmevî'nin tam adı Muhammed b. el-Huseyn/el-Hasen b. 'Abdillâh el-'Allâme Tâcuddîn Ebu'l-Fadl el-Urmevî'dir (ez-Zehebî, 1993, XXIII/334; İbn Kâdî Şuhbe, 1407, II/120). Urmevî nisbeti, Azerbaycan'da eski, tarihi bir şehir olan Urmiye'de doğmuş olmasındandır (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, I/61). Tâcuddîn el-Urmevî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, I/62, 63).

Uzun yıllar Şerafuddîn İkbâl eş-Şerâbî tarafından kurulan Şerâbiyye medresesinde müderrislik yaptığı bilgisi kaynaklarda yer alan Tâcuddîn el-Urmevî'nin (Kâdî Şuhbe, 1407, II/107; Nâci Ma'rûf, 1967, 164), Bağdat'ta yaşadığı ve orada vefat ettiği rivayet edilmektedir (İbn Kâdî Şuhbe, 1407, II/120). Vefat tarihi konusunda farklı rivayetler bulunmakla birlikte, Tatar vakıasından (Kaynaklarda Moğol İstilasası olarak geçmektedir) önce vefat ettiğinin kesin olduğu ve hicri 653 yılında vefat ettiği görüşü ağırlık kazanmaktadır (ez-Zehebî, 1993, XXIII/334; İbn Kunfuz, 1978, I/322; Başoğlu, 2012, LXII/178).

Hocaları ve Öğrencileri

Tâcuddîn el-Urmevî'nin, Fahrüddîn er-Râzî'ye öğrencilik yaptığı, onun önde gelen öğrencilerinden olduğu rivayet edilmektedir (ez-Zehebî, 1993, XXIII/334; İbn Kâdî Şuhbe, 1407, II/120). er-Râzî'ye ne kadar süre öğrencilik yaptığı ve er-Râzî'den başka hangi âlimlerden ders aldığı ise bilinmemektedir.

Tâcuddîn el-Urmevî'nin öğrencileri arasında zikredilen isimlerden en meşhuru, Muhammed b. Mahmûd el-İsfahânî (v. 688)'dir. el-İsfahânî, er-Râzî'nin *Mahsûl*'üne *el-Kâşif 'ani'l-Mahsûl fi 'İlmi'l-Usûl* adlı bir şerh yazmıştır (İbn Kâdî Şuhbe, 1407, II/220).

Eserleri

Tâcuddîn el-Urmevî'nin kaynaklarda adı geçen ve günümüze ulaşan tek eseri, er-Râzî'nin *Mahsûl*'üne yazmış olduğu ihtisar olan *el-Hâsıl mine'l-Mahsûl*'dür. Tâcuddîn el-Urmevî bu eseri, Ebû Hafs b. 'Umer b. Sadru's-Sa'îd eş-Şehîd el-Vezzân'ın isteği üzerine yazdığını ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/16-17; Başoğlu, 2012, LXII/178).

Tâcuddîn el-Urmevî'nin, *el-Hâsıl mine'l-Mahsûl* adlı eserini hicri 614 yılında tamamladığı rivayet edilmektedir. Tâcuddîn el-Urmevî, er-Râzî'nin *el-Mahsûl* isimli eserinin ihtisarı olan (Kâtip Çelebi, 1941, I/1615-1616) *el-Hâsıl mine'l-Mahsûl* adlı eserinde, *Mahsûl*'ü mânâ açısından değil lafız açısından özetlediğini belirtmekte, eserde çokça tekrar edilen ve az ihtiyaç duyulan meseleler dışında herhangi bir çıkartma yapmadığını, deliller arasından en açık; itirazlar arasından da en kuvvetli olanlara yer verdiğini açıkça ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/17). *el-Hâsıl*'ın yararlanılan baskısı, Dâru'l-Medâri'l-İslâmî tarafından 3 cilt halinde yayımlanmış ve 'Abdüsselâm Mahmûd Ebû Nâcî tarafından tahkik edilmiştir.

Tâcuddîn El-Urmevî'nin El-Hâsıl Mine'l-Adlı Eseri ve Usûl Anlayışı

Tâcuddîn el-Urmevî'nin *el-Hâsıl mine'l-Mahsûl* adlı eseri usûl açısından genel olarak incelendiğinde, öncelikle konuların sistematik bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Tâcuddîn el-Urmevî konuya, ilgili kavramların tanımlarını vererek başlamakta ve ardından ayrıntılara girmektedir.

Tâcuddîn el-Urmevî, ele aldığı konularla ilgili varsa farklı görüşlere ve görüş sahiplerinin delillerine yer vermektedir. Tâcuddîn el-Urmevî, farklı görüşlere değinirken görüş sahiplerinin isim ve mezheplerini de açık bir şekilde zikretmektedir. Tâcuddîn el-Urmevî, konu ile ilgili görüşleri zikrederken, karşı görüş sahiplerinin delillerine de ayrıntılı bir şekilde yer vermekte ve varsa karşı delillerini ve kendi itirazlarının dayanaklarını da sunmaktadır. Eser, bu yönüyle usûle dair bilgiler içermenin yanında, mezhepler arası görüşlere de yer veriyor olması açısından da oldukça kıymetlidir.

Tâcuddîn el-Urmevî'nin, Şâfi'î mezhebine mensup olduğu bilinmekle birlikte, eseri incelendiğinde, herhangi bir şekilde mezhep taassubunda olmadığı, yeri geldiğinde İmam Şâfi'î'nin görüşlerine karşı çıkarak kendi görüşüne dair delillendirmelerde bulunduğu görülmektedir.

Eserin tamamını bahsi geçen açılı da göz önünde bulundurarak incelemek bu çalışma için oldukça geniş kapsamlı olacağından, biz Tâcuddîn el-Urmevî'nin usûle dair görüşlerini *hukm* ve *nesh* konuları özelinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Tâcuddîn El-Urmevî'ye Göre Hukm Ve Hukmun Taksîmi

Tâcuddîn el-Urmevî eserine oldukça uzun bir mukaddime ile başlamaktadır. *el-Kelâm fi'l-Mukaddimât* başlığını koyduğu bu kısımda Usûl-i Fıkh'ın tanımı, Usûl-i Fıkh'ın ihtiyaç duyduğu *ilim*, *zan*, *nazar* gibi konulara yer vermektedir (er-Râzî, 1979, I/91-112; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/17-23).

Tâcuddîn el-Urmevî, *hukm* konusu ile ilgili ön bilgilere de eserinin mukaddimât kısmında yer vermektedir. Tâcuddîn el-Urmevî *hukmu*: "Allah'ın mükellefin fiillerine yönelik

iktidâi veya tahyîri hitâbıdır.” şeklinde tanımlamaktadır (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/24). Daha sonra tanımdaki *iktidâi* ifadesi ile *cezm* ile birlikte olup olmamasına göre *vâcib* ve *mendûbu* kastettiğini belirtmektedir. *İktidâu'l-adem* ifadesini de *cezm* ile birlikte olup olmamasına göre *haram* ve *kerâhe* için kullanmaktadır (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/24). Tâcuddîn el-Urmevî, *tahyîr* ifadesi ile de *mübâhı* kastettiğini belirtmektedir (er-Râzî, 1979, I/107- 112; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/24).

Tâcuddîn el-Urmevî, hitâbın ya bir fiilin vucûd veya ademi arasında tercihi ya da iki taraf (vucûd ve adem) arasında eşit şekilde olduğunu ifade etmektedir. O’na göre *vâcib*; “*Terk edenin mutlak olarak zemmedildiği şeydir.*” (er-Râzî, 1979, I/117; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/28). Benzer bir yaklaşım el-Bâkillânî’de (v. 403) de görülmektedir. el-Bâkillânî tanımda neden kınama ifadesini kullandığını, kınamanın nâciz bir şey olduğu, cezada ise şüphe bulunduğunu ifade ederek açıklamaktadır (el-Bâkillânî, 1998, I/293; el-Cuveynî, 1400, I/308-310). er-Râzî de Allah cezayı affedebileceğinden, tanımdaki kınama ifadesinin ceza ifadesinden daha uygun olacağını ifade etmektedir (er-Râzî, 1979, I/118).

Tâcuddîn el-Urmevî *hukm* konusunda Hanefîler’in *farz* ve *vâcib* arasında gözettileri ayrımına (es-Serahsî, 1953, I/110) da değinmekte ve esasında *farz* ve *vâcib* arasında herhangi bir fark bulunmadığını, bu konudaki tartışmanın lafzî (dil ile ilgili) olduğunu belirtmektedir. (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, I/28-29).

Tâcuddîn el-Urmevî, *mendûbun sünnet* olarak da isimlendirildiğini belirterek: “*yerine getirenin övüldüğü, terk edenin ise kınanmadığı şey*” şeklinde tanımlamaktadır (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/30). Tâcuddîn el-Urmevî’nin *haram* ve *mekrûh* tanımları da *vâcib* ve *mendûb* ile aynı doğrultudadır.

Tâcuddîn el-Urmevî, *mübâhı* da *hukmün* kısımları arasında zikretmekte ve *mübâhı*: “*Yapan ya da terk eden kişi için övgü ya da yergi olmaksızın iki tarafa da izin verilen şeydir.*” şeklinde tanımlamaktadır (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/30). Bu tanım el-Bâkillânî ve el-Gazâlî’nin (v. 505) de tercih ettiği bir tanımdır (el-Bâkillânî, 1998, I/288; el-Gazâlî, 2011, I/196).

Usûl-i Fıkıh’ta *vad’î hukm* olarak da ifade edilen, *sebeb*, *şart*, *mâni*, *sıhhat*, *fesâd* gibi bazı ahkâmın tanımın dışında kaldığını belirten Tâcuddîn el-Urmevî, bunun sebebini, bunların *şer’î hukm* olmadığı, *şer’î hukmlerin* i’lâmı olduğu şeklinde açıklamaktadır (er-Râzî, 1979, I/110-111;137-142; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/25-26; 33-34; es-Subkî, 2004, I/114; Beyânîmî, 1970, 25 vd; Garyânî, 1989, 17 vd; Cum’a, 2006, 45-48; Elbâhuseyn, 2010, 15-33).

Tâcuddîn El-Urmevîye Göre Nâsîh Ve Mensûh

Tâcuddîn el-Urmevî’nin *neshe* dair vermiş olduğu ilk tanım mütekaddimîne ait olduğunu belirttiği: “*Zaman bakımından sonra gelen ve önceki hitap ile sabit olan hukmün kaldırılmasıdır ki eğer bu hitâb olmasaydı ilk hitâb devam edecekti*” şeklindeki tanımdır (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/436-437). *Neshe* dair bu tanıma, el-Cuveynî (v. 478) herhangi bir aidiyet belirtmeksizin yer vermektedir (el-Cuveynî, 1996, II/452). Bu tanım, el-Gazâlî’nin *Mustesfâ*’sında *neshe* dair vermiş olduğu tanımdır (el-Gazâlî, 2011, I/273). er-Râzî ve es-Subkî (v. 756), kime ait olduğu belirtilmemiş olan bu tanıma el-Bâkillânî’ye atfetmektedir. (er-Râzî, 1979, III/423; es-Subkî, 2004, II/1083) el-Gazâlî ve er-Râzî, tanıma verdikten sonra, tanımda geçen şartlara ayrıntılı bir şekilde yer vermektedir. (el-Gazâlî, 2011, I/273; er-Râzî, 1979, III/423-425) el-Gazâlî, tanımda “önceki hitâb” kaydının bulunma nedenini, “ibadetlerin ilk defa vâcib kılınışının nesh olarak adlandırılmaması” olarak açıklamaktadır. Tanımdaki “*hukmün kaldırılması*” kaydının konulma nedeni, “tanımın *nedb*, *kerâhe*, *ibâha* gibi bütün *hukm* çeşitlerini kapsadığının anlaşılması için”dir. Tanımda “*şâyet bu hitâb olmasaydı hukm*, ilk hitâbla sabit olarak kalacaktı” ifadesinin bulunma nedeni, “*neshin* hakikatinin ‘kaldırma’ olması”dır. Zira eğer ilk *hukm* sabit olmasaydı, ikinci *hukm* de kaldırıcı olmayacaktı. “Zaman bakımından daha sonra gelen” kaydının konma

nedeni, “ikinci hitâbın, kaldırıcı olması için, ilk *hukmün* vârid olup uygulamaya konmasından sonra vârid olmasının gerekiyor oluşu”dur (el-Gazâlî, 2011, I/273).

Tâcuddîn el-Urmevî, yukarıda aktarılan tanımı bâtil olarak vasıflandırmakta ve birkaç açıdan gerekçelerini açıklamaktadır. O’na göre, *nâsih* ve *mensûhun* hitâb olma zorunluluğu yoktur ve Rasulullah’ın fillerinden bir fiil de *nâsih* olabilir. (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437) Ayrıca Tâcuddîn el-Urmevî’ye göre *nesh*, hakikatte kaldırma anlamı taşımamakta, hükmün süresinin bittiğini ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437).

Tâcuddîn el-Urmevî’ye göre neshe dair en uygun tanım: “*Sabit olmuş şer’î bir hükmün süresinin bittiğini kendisinden sonra gelen şer’î bir tarikle beyân eden şer’î bir tariktir.*” şeklindedir (er-Râzî, 1979, III/428; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437). Bu tanıma benzer bir tanım: “*İbâdetin müddetinin inkıdâmı belirten hitâbdır.*” şeklindedir ve fukahâyâ atfedilmektedir (es-Serahsî, 1953, II/54; el-Gazâlî, 2001, I/274).

Tâcuddîn el-Urmevî, tanımda geçen ifadeleri açıklamaktadır. O’na göre şer’î tarik ifadesi kullanıldığında, bu ifade Allah’ın ve Râsul’ün sözlerini kapsadığı gibi Rasul’ün fiillerini de kapsamaktadır (er-Râzî, 1979, III/428; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437). Tâcuddîn el-Urmevî tanımda “*şer’î hükmün süresinin bittiğini açıklar*” ifadesi kullanıldığında, *istishâb* ile sabit olmuş olan hükümlerin dışarıda tutulduğunu ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437). Tanımda *terâhi* ifadesinin kullanılması da *gâye*, *şart* ve *istisnâ* ile kayıtlı olmanın *nesh* olmadığını ifade etmektedir (er-Râzî, 1979, III/430; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437).

Tâcuddîn el-Urmevî tanıma dair açıklamalarının ardından neshin el-Bâkillânî’ye göre “*raf’/kaldırma*” (er-Râzî, 1979, III/430; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/437); Ebû İshâk’a¹ göre “*ilk hükmün süresinin bittiğini beyân*” (er-Râzî, 1979, III/431; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/438) olduğunu söylemekte ve tercih edilenin Ebû İshâk’ın görüşü olduğunu ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/438).

Hukumlerin Neshi İle İlgili Bazı Meseleler

Eserinin genelinde görülen yöntemi, nesh konusunda da uygulayan Tâcuddîn el-Urmevî, neshe dair vermiş olduğu tanımlar ve açıklamaların ardından konu ile ilgili detaylandırmaya gitmektedir. Bu bağlamda konunun devamında hukmler arasında neshin vukuu konusunda bazı meseleleri ele almaktadır.

Sünnet’in Sünnet ile Neshi: Tâcuddîn el-Urmevî, *mütevâtir sünnetin* kendi misliyle, *haber-i vâhidin* kendi misliyle ve *mütevâtir sünnetle neshinin* câiz olduğu; *mütevâtirin haber-i vâhidle neshinin* ise câiz ve vâki olmadığını ifade etmektedir (er-Râzî, 1979, III/495-498; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/455). Bu konuda usûlcüler arasında ihtilaf olduğu bilinmektedir (el-Bâcî, 1995, I/423 vd; el-Cuveynî, 1400, 1307-1309; el-Gazâlî, 2001, I/307).

Kur’ân’ın Neshi: Tâcuddîn el-Urmevî’ye göre Kur’ân’ın misli ile *neshi câizdir* (er-Râzî, 1979, III/508; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/457). Tâcuddîn el-Urmevî, *sünnetin Kitâb; Kitâb’ın da mütevâtir sünnet ile neshinin câiz olduğunu* ifade etmekte ve eş-Şâfi’î’nin² bunu reddettiğini aktarmaktadır (er-Râzî, 1979, III/508-530; Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/457-462).

Nass Üzerine Ziyâde: Tâcuddîn el-Urmevî’nin *nesh* ile ilgili olarak değindiği bir diğer tartışmalı konu *nass üzerine ziyâde* meselesidir (es-Sekafî, 1984, 32 vd). Hanefiler’e göre *nass üzerine ziyâde nesh* anlamına gelmektedir (es-Serahsî, 1953, II/82). *Nass üzerine ziyâdenin nesh* olmayıp, açıklayıcı ya da *tahsîs* veya *takyîd* edici olduğu görüşünde olanlar da bulunmaktadır (el-Bâcî, 1995, I/416-417; el-Cuveynî, 1400, II/1309-1311; el-Âmidî, 2005, III/154 vd; es-Subkî,

¹ İbrâhîm b. Ahmed Ebû İshâk el-Mervezî (v. 340).

² İmam Şâfi’î, Kur’ân’ın ancak Kur’ân; Sünnet’in de ancak Sünnet ile neshedilebileceğini ifade etmektedir. O’na göre sünnet ile belirlenmiş bir hüküm konusunda Allah başka bir şey bildirirse, peygamber Allah’ın bildirdiği şey konusunda yeni bir hüküm koyacak ve böylece önceki sünnetini nesheden yeni bir sünneti olduğunu bildirmiş olacaktır. Muhammed b. İdrîs eş-Şâfi’î (v. 204), *er-Risâle*, Dâru’t-Turâs, Kâhira 1979, ss. 108-110.

2004, 1141, 1142). Tâcuddîn el-Urmevî, konuyu Ebu'l-Huseyn el-Basrî'nin (v. 436) incelediği açılardan ele alarak açıklamaktadır. (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/466). O'na göre eğer ziyâde sonradan gelmişse ve herhangi bir şeyi nefyediyorsa, bu durum da şer'î bir delille biliniyorsa bu *nesh*tir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/466). *Muzîl* olan şeyin *haber-i vâhid* veya *kıyâs* olup olamayacağı konusuna da değinen Tâcuddîn el-Urmevî, burada eğer izâle edilen şey (*muzâl*), *istishâb*ın gereği ise bunun *câiz* olduğunu, *kat'î bir nass*ın gereği ise *câiz* olmadığını ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/466).

İbâdetin Bir Kısımının veya Şartının Neshi: İbâdetin bir kısmının, şartlarından bir şartının *nesh*edilmesinin, ibâdetin *nesh*i olup olmadığı konusunda ulemâ arasında ihtilaf bulunmaktadır (el-Bâcî, 1995, I/415-416; er-Râzî, 1979, III/556-559). Bazı usûlcüler, bu durumun ibâdetin kendisinin değil bir kısmının *nesh*i anlamına geldiği; bazıları ise ibâdetin aslının *nesh*i anlamına geldiği görüşündedir (el-Âmidî, 2005, III/160). Tâcuddîn el-Urmevî, *şart* ve *meşrû*tun birbirinden ayrı iki ibâdet olduğunu ve dolayısıyla bunun *nesh* olmadığını ifade etmektedir (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/469). O'na göre bu durum, ikisinden birinin parçasının *nesh*edilmesi anlamına gelmektedir ve ancak bu *tevilde nesh* olarak isimlendirilmesi doğrudur (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/470).

Sahâbînin Sözü ile Nesh: Sahâbînin, “*Şu hukm neshedilmiştir.*” demesinin o *hukm*ün *nesh*edildiğine dair bir delil olup olmadığı konusu tartışmalıdır. (el-Bâcî, 1995, I/433; el-Gazâlî, 2001, I/311; el-Âmidî, 2005, III/163; er-Râzî, 1979, III/566-567). Tâcuddîn el-Urmevî bu konuda, sahabînin *nesh*e dair bu ifadesinin kesin bir sonuca varma noktasında bir şey ifade etmeyeceğini, doğrusunu Allah'ın bildiğini söylemekle yetinmektedir. (Tâcuddîn el-Urmevî, 2001, II/471).

Sonuç

Hukm ve nesh konuları özelinde usule dair görüşlerine ve bu görüşleri ele alış metoduna değinmeye çalışılan Tâcuddîn el-Urmevî'nin *el-Hâsıl* adlı eseri incelendiğinde, Râzî'nin *el-Mahsûl* adlı eserinin özeti olmakla birlikte, özet olmayı aşan bir çalışma olduğu görülmektedir. Urmevî'nin *Mahsûl*'ü özetlemekle yetinmeyerek, yeri geldiğinde konu ile ilgili kendi görüşlerine yer vermesi, Şâfi'î mezhebine mensup olmakla birlikte, zaman zaman mezhebine muhalif görüşlerini ifade etmesi ve bu görüşlerini savunması, kendine has bir usûl anlayışı olduğunu açıkça göstermektedir.

Tâcuddîn el-Urmevî'nin *el-Hâsıl* adlı eserinin, kendisinden sonraki usûl çalışmalarında referans olarak alındığı görülmektedir. Usûl-i Fıkıh çalışmalarında oldukça sık müracaat edilen kaynak eserlerimizden el-Beydâvî'nin (v. 685) *Minhâcu'l-Vusûl* ve el-İsnevî'nin (v. 772) *Nihâyetu's-Sûl* adlı eserlerinde Tâcuddîn el-Urmevî'nin *el-Hâsıl*'ından yararlanılmış olması gerçeği, Tâcuddîn el-Urmevî'nin ve eserinin kıymetini gösteren önemli noktalardandır.

Eserin öne çıkan bir yönü de farklı mezhep ve isimlerin görüşlerine de yer vermesidir. Bu açıdan eser, yapılacak mukayeseli çalışmalar için başvuru kaynakları arasındadır.

Urmevî'nin *el-Hâsıl* adlı eseri, Usûl-i Fıkıh'ın alanına giren hemen her konuyu ihtiva etmekte ve bu yönüyle ayrıntılı bir şekilde yapılacak olan akademik çalışmalar için malzeme sunmaktadır.

Kaynakça

- el-Âmidî, S. (2005). *el- İhkâm fi Usûli'l-Ahkâm*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût.
- el-Bâcî, E. (1995). *İhkâmu'l-Fusûl fi Ahkâmi'l- Usûl*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrût.
- el-Bâkillânî, E. (1998). *et-Takrîb ve'l- İrşâdu's-Sagîr*, Muessesetu'r-Risâle, Beyrût.
- Başoğlu, T. (2012).“Tâcuddîn el-Urmevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul, LXII/178-179.
- el-Beyânûnî, M. (1970).*el-Hukmu't-Teklîfi fi's-Şer'ati'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Felâh, Dimaşk.
- el-Cum'â, M. (2006). *el-Hukmu's-Şer'î 'inde'l-Usûliyyîn*, Dâru's-Selâm, Kâhira.
- el-Cuveynî, E. (1400). *el-Burhân fi Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Ensâr, Kâhira.
- el-Cuveynî, E. (1996). *Kitâbu't-Telhîs fi Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmî, Beyrût.
- Elbâhuseyn, Y. (2010). *el-Hukmu's-Şer'î*, Mektebetu'r-Ruşd, Riyâd.
- el-Garyânî, S. (1989). *el-Hukmu's-Şer'î beyne'n-Nakl ve'l-'Akl*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrût.
- el-Gazâlî, E. (2011). *el-Mustesfâ min 'İlmi'l-Usûl*, Dâru'n-Nefâis, Beyrût.
- İbn Kâdî Şuhbe, E. (1407). *Tabakâtu's- Şâfi'iyye*, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrût.
- İbn Kurfuz, E. (1978). *Kitâbu'l- Vefeyât*, Dâru'l-İkâme, Beyrût.
- Kâtip Çelebi, H. (1941). *Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kutub ve'l-Funûn*, Matbaatu Vekâleti'l-Me'ârif, İstanbul.
- Koca, F. (2000). “İsfahânî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 2000, XXII/511-512.
- Koca, F. (2003).“el-Mahsûl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV, İstanbul 2003, XXVII/391-392.
- Ma'rûf, N. (1977). *el-Medârisu's-Şerâbiyye bi Bağdâd ve Vâsıt ve Mekke*, Dâru's- Şâb, Kâhira.
- el-Mâzerî, E. (2001). *İdâhu'l-Mahsûl min Burhâni'l-Usûl*, Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrût.
- er-Râzî, F. (1979). *el-Mahsûl fi 'İlmi Usûli'l-Fıkh*, Câmi'atu el-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Riyâd.
- es-Serahsî, E. (1953). *Temhîdu'l-Fusûl fi'l-Usûl*, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Mısır.
- es-Subkî, T. (2004). *el-İbhâc fi Şerhi'l-Minhâc*, Dâru İbn Hazm, Beyrût.

eş-Şâfi'î, M. (1979). *er-Risâle*, Dâru't-Turâs, Kâhira.

el-Urmevî, T. (2001). *el-Hâsıl mine 'l-Mahsûl fî Usûli 'l-Fıkh*, (thk. 'Abdusselâm Mahmûd Ebû Nâcî), Dâru'l-Medâri'l-İslâmî, Beyrût.

ez-Zehebî, M. (1993). *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, (thk. Şu'ayb el-Ernâvûd), Muessesetu'r- Risâle, Beyrût.

EXTENDED SUMMARY

Tâc Al-Dîn al-Urmawî, who has little knowledge about him in the sources, is known for his work called *al-Hâsil mine'l-Mahsûl*, which he summarized Râzi's *al-Mahsûl*. *Mahsûl* is one of the most important sources of Islamic Law. This work is called a summary. However, when the work is examined, it is understood that it is not just a summary. We find Urmawi's own opinions and objections to some opinions in this work.

Urmawi deals with the subjects in his work in a systematic way. At the beginning of the subject, he defines the concepts and then details the topics. Urmawî, who has also included different views on the work, expresses his opinions and arguments about the issues together with his bases and sources. He occasionally opposes Shafi'i's and Râzi's appearances. This shows that Urmawî has his own views and is not afraid to express these views.

Urmawî clearly refers to the names and sects of opinion holders when referring to different opinions. While Urmawî expresses his views on the subject, he also provides a detailed description of the opinions of the opposing viewers. Urmawî also provides the basis for opposing arguments and objections to the contested issues. The work is also very valuable in that it includes information about inter-sectarian views as well as Usûl al-Fiqh.

When we examine the work, we find a lot of data that will determine Urmawi's understanding of the Islamic Legal Methodology. He reveals his own sense of method with his work *al-Hâsil min al-Mahsûl*.

We see that Urmawî's *al-Hâsil* is taken as a reference for later works. For example, Beydâwî in his work *Minhâcu'l-Vusûl* and Isnawî in his work *Nihâyetu's-Sûl* benefited from *al-Hâsil* of Urmawi . This situation shows the value of Urmawi and his work.

Urmawî's *al-Hâsil* contains almost every subject that falls into the field of Usûl al-Fiqh and offers material for academic studies to be done in detail.